

Kanttekeningen bij de modernisering van het Nederlandse jaarrekeningenrecht

Cees van Geffen

SAMENVATTING Het Nederlandse jaarrekeningenrecht wordt ingrijpend gemoderniseerd. De wijzigingen die de afgelopen jaren in Europese wetgeving werden aangebracht, bekend als de IAS-verordening, IAS-39 richtlijn en Moderniseringsrichtlijn, worden geïmplementeerd in het Burgerlijk Wetboek. Deze wijzigingen, die met ingang van boekjaar 2005 van toepassing zijn, hebben onder andere betrekking op het (vrijwillig) gebruik van IFRS, financiële instrumenten, waardering op actuele waarde en de geconsolideerde jaarrekening. In dit artikel worden de door de Nederlandse wetgever in de loop van het wetgevingsproces gemaakte beleidskeuzes en consequenties van de nieuwe wettelijke bepalingen besproken.

1 Inleiding

In augustus 2000 werd in een kabinetsbrief meegedeeld dat het Nederlandse jaarrekeningenrecht zou worden aangepast aan de internationale ontwikkelingen. Nederlandse beursgenoteerde rechtspersonen zouden onder voorwaarden de mogelijkheid krijgen om vrijwillig de International Accounting Standards (hierna: IAS) of US Generally Accepted Accounting Principles (hierna: US GAAP) te gaan gebruiken. Dit laatste kon worden gezien als navolging van soortgelijke ontwikkelingen in andere Europese landen, waar de mogelijkheid om in de geconsolideerde jaarreke-

ning US GAAP te gebruiken reeds eerder wettelijk was geregeld. Tevens werd in deze brief gewezen op het voornemen van de Europese Commissie om gebruik van IAS op termijn voor te schrijven voor Europese ondernemingen die een beroep doen op de openbare kapitaalmarkt. Het aanpassen van het Nederlandse jaarrekeningenrecht is een moeizaam proces gebleken. In februari 2002 werd een wetsvoorstel (28 220), veelal genoemd IAS-wetsvoorstel, naar de Tweede Kamer gezonden. Uiteindelijk is dit IAS-wetsvoorstel, zonder in stemming te zijn geweest, in februari 2005 ingetrokken. In dit artikel wordt niet ingegaan op de parlementaire lijdensweg van dit IAS-wetsvoorstel, wel worden (in paragraaf 2) de beleidskeuzes die de Nederlandse wetgever in de loop der tijd heeft gemaakt, kritisch besproken. Deze keuzes werden grotendeels opgedrongen door de opties opgenomen in de in september 2002 in werking getreden Europese Verordening (hierna: IAS-Verordening)¹. Kern van deze IAS-Verordening is dat Europese beursfondsen vanaf boekjaar 2005 verplicht zijn om in de geconsolideerde jaarrekening de standaarden van de International Accounting Standard Board (hierna: IASB) te gebruiken, althans de standaarden – thans genaamd International Financial Reporting Standards (hierna: IFRS) – die door middel van een zogenaamde comitologie-procedure Europees zijn goedgekeurd². Op deze hoofdregel biedt de IAS-Verordening mogelijke uitzonderingen en tevens enkele opties. Het zijn deze opties waaruit Nederland, net als andere Europese lidstaten, een keuze moest maken en eventueel verwerken in de nationale wetgeving. Naast deze IAS-verordening zijn er in 2001 en 2003 wijzigingen aangebracht in de Europese jaarrekeningenrichtlijnen. Deze eveneens aan IFRS gerelateerde wijzigingen in de vierde en zevende EG-

Mr. C.J.A. van Geffen is werkzaam als senior manager bij het Accounting & Auditing Center van Deloitte Accountants BV te Rotterdam. Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven.

richtlijn moeten worden verwerkt in de Nederlandse wet. Om die reden werd in 2004 het wetsvoorstel 'uitvoering IAS-verordening, IAS-39 richtlijn en Moderniseringsrichtlijn' (29 737) ingediend. De achtergrond van dit wetsvoorstel, dat door het parlement is aangenomen en nog dit jaar wet zal worden, wordt beschreven in paragraaf 3. De hoofdpunten en consequenties van dit wetsvoorstel komen in paragraaf 4 aan de orde. In paragraaf 5 wordt nader ingegaan op enkele andere wijzigingen in het jaarrekeningenrecht, waaronder de loskoppeling van de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening. Afgesloten wordt met een conclusie in paragraaf 6.

2 Nederlands beleid

Vanaf 1999 is door ministers meermaals aangekondigd dat Nederlandse rechtspersonen in de toekomst op vrijwillige basis IFRS zouden kunnen gaan gebruiken. De eveneens genoemde mogelijke keuze voor toepassing van US GAAP verviel na kritiek hierop van de Raad van State. Het getuigt van consistent beleid dat de keuzemogelijkheid voor IFRS inderdaad is opgenomen in het aangenomen wetsvoorstel: een Nederlandse rechtspersoon, die op basis van Boek 2 titel 9 BW een jaarrekening moet opmaken, kan vanaf boekjaar 2005 vrijwillig kiezen voor gebruik van (Europees goedgekeurde) IFRS.

2.1 Financiële instellingen

Over een ander beleidsvoornemen bestond lang onzekerheid. Door het ministerie van Financiën werd enkele jaren geleden het voornemen geuit het gebruik van IFRS te gaan verplichten voor de (geconsolideerde) jaarrekening van Nederlandse financiële instellingen. In het najaar van 2003 werd tijdens een begrotingsbehandeling opeens medegedeeld dat men dit voornemen nog eens nader zou gaan bestuderen. In 2004 bleek dat er (vooralsnog) geen IFRS zal worden voorgeschreven voor niet-beursgenoteerde Nederlandse financiële instellingen; wel zullen zij vrijwillig IFRS kunnen toepassen. Als argument voor deze beleidswijziging werd genoemd de vertraging van de Solvency II (verzekeraars) en Bazel II (banken) trajecten. Hierdoor zou verplichte invoering in boekjaar 2005 niet meer haalbaar zijn en bovendien zou IFRS onvoldoende zijn toegesneden op financiële instellingen. Deze argumentatie is onhelder. Solvency II en Bazel II hebben te maken met solvabiliteitsvereisten voor verzekeraars respectievelijk banken en staan los van IFRS. Verder tracht de IASB wel degelijk

IFRS af te stemmen op banken en verzekeraars, zoals blijkt uit het overleg met de Europese financiële sector en de publicatie van IFRS 4 (Insurance Contracts) in 2004. De Nederlandse beleidsaanpassing kan wellicht te maken hebben met de stevige kritiek die door Europese (ook Nederlandse) financiële instellingen is geleverd op IAS 39 en IFRS 4, maar deze standaarden zullen door de IASB worden aangepast. Het lijkt niet onverstandig dat de Nederlandse wetgever deze ontwikkelingen even wenst af te wachten. Het is echter onduidelijk waarom als alternatief voor het verplichte gebruik van IFRS de keuze is gemaakt om het in 2002 ingediende (en sindsdien 'geparkeerde') wetsvoorstel 'financiële verslaggeving door verzekeraars' (28 799) uit de ijskast te halen. Dit is een wetsvoorstel dat volgde op rapportage en aanbevelingen van de deskundigengroep onder voorzitterschap van professor Traas. Het is echter de vraag of het in deze tijd van internationalisering van jaarverslaggeving logisch is om thans (nog) specifieke Nederlandse regels voor niet-beursgenoteerde verzekeraars te ontwikkelen.

2.2 RJ-richtlijnen

Het oorspronkelijke IAS-wetsvoorstel uit 2002 bevatte het voorschrift om in de toelichting te vermelden of de jaarrekening al of niet is opgesteld in overeenstemming met de richtlijnen uitgebracht door de Raad voor de Jaarverslaggeving (hierna: RJ). In 2004 werd deze bepaling opeens geschrapt in een nota van wijziging met als argument de beperking van de administratieve lasten³. Eerder werd tijdens de kamerbehandeling door de minister van Justitie dit voorschrift verdedigd, omdat gebruikers van de jaarrekening in tegenstelling tot thans, dan in één oogopslag zouden kunnen zien of de RJ-richtlijnen zijn gevolgd. Daarbij gaf de minister aan dat het absoluut niet de bedoeling was dat er een verplichting zou ontstaan voor ondernemingen om de RJ-richtlijnen te volgen, net zomin als men verplicht zou zijn om uit te leggen waarom of op welke punten die niet zouden zijn gevolgd. Zulks in tegenstelling tot de (in paragraaf 5.3 beschreven) uitleg over de naleving van de Code Tabaksblad. Het argument van lastenverlichting voor het schrappen van deze bepaling was onbegrijpelijk. Immers, de administratieve last van het opnemen van de ene zin dat 'de RJ-richtlijnen niet zijn gevolgd' is niet groot. Het NIVRA heeft in commentaarbrieven aan minister en parlement aangegeven het schrappen van deze bepaling ongewenst te vinden⁴. De RJ heeft zich (begrijpelijk als 'belanghebbende') niet in deze discussie gemengd. Later

werd pas duidelijk dat lastenverlichting niet de (enige) reden is waarom dit oorspronkelijke voorschrift is gesneuveld. Tijdens een kamerbehandeling werd terloops door de minister gemeld dat daar geen kamermeerderheid voor zou (hebben) bestaan. Onduidelijk is waar de minister dit op heeft gebaseerd, aangezien er op dit punt wel kritische kamervragen zijn gesteld, maar (nog?) geen stellig afwijzende opstelling (van het parlement) viel af te leiden en er evenmin over is gestemd. Hoe men ook kan denken over de rol en functie van de RJ, voor gebruikers (en controleurs) van jaarrekeningen zou de expliciete vermelding of bij opstelling daarvan de RJ-richtlijnen zijn gevolgd, duidelijker (geweest) zijn. Misschien zullen transparante ondernemingen het al dan niet volgen van deze RJ-richtlijnen vrijwillig gaan vermelden in de jaarrekening, zeker nu eind 2004 door de RJ een aparte RJk-bundel voor kleine rechtspersonen is uitgebracht.

2.3 Geen uitstel IFRS

De IAS-Verordening geeft lidstaten de optie om voor gebruik van IFRS uitstel te verlenen aan beursgenoteerde ondernemingen waarvan uitsluitend obligaties genoteerd zijn of waarvan de effecten ook in het buitenland (lees: VS) genoteerd zijn en reeds de daar verplichte standaarden (lees: US GAAP) hanteerden als primaire basis voor de jaarrekening. Het is mogelijk dergelijke ondernemingen uitstel te geven voor het gebruik van IFRS in de geconsolideerde jaarrekening tot (uiterlijk) boekjaar 2007. Het is bekend dat enkele Nederlandse ondernemingen graag van deze uitstel-mogelijkheid gebruik zouden maken. De Nederlandse wetgever heeft de beleidskeuze gemaakt om geen uitstel tot 2007 toe te staan. Het is overigens de vraag of uitstel voor Nederlandse ondernemingen, die vanwege een beursnotering in de VS reeds US GAAP gebruiken, op basis van de tekst van de IAS-Verordening wel zou zijn toegestaan. Het is in ons land formeel juridisch niet mogelijk om US GAAP als 'primaire basis' voor de (geconsolideerde) jaarrekening te hanteren. Dit in tegenstelling tot sommige Europese landen waar het gebruik van US GAAP wel (reeds voor 2002) wettelijk was geregeld. Voor deze landen was deze uitstel-mogelijkheid bedoeld en niet zozeer voor andere lidstaten. Dit juridische argument is opvallend genoeg niet genoemd door de minister tijdens de kamerbehandeling. De minister had andere argumenten, zoals de omstandigheid dat uitstel tot 2007 het nadeel heeft dat (tijdelijk) toestaan van US GAAP tot verwarring op de financiële markten en verminderde vergelijkbaarheid van de jaarrekeningen van Europese beurs-

fondsen kan leiden. Dit argument is vreemd omdat ultimo 2004 bekend was dat minstens zes en mogelijk meer dan tien lidstaten wél de uitstel-mogelijkheid tot 2007 zullen bieden. Als ander nadeel wees de minister op het beleidsvoornemen om de AFM vanaf 2005 toezicht te laten houden op de verslaggeving van beursvennootschappen op basis van IFRS⁵. Uitstel voor bepaalde vennootschappen tot 2007 zou met zich brengen dat op hun jaarrekening tot boekjaar 2007 door de AFM geen adequaat toezicht kan worden gehouden. Bij deze redenering is kennelijk vergeten dat van vennootschappen met een beursnotering in de VS de door hen gepubliceerde US GAAP-cijfers reeds (lang) onder toezicht van de SEC staan.

3 Achtergrond wetgeving

Zoals de naam al aangeeft betreft het wetsvoorstel 'uitvoering IAS-verordening, IAS-39 richtlijn en Moderniseringsrichtlijn' (29 737) voornamelijk implementatie van de wijzigingen in de vierde en zevende EG-richtlijn in het BW. Onze wetgever is te laat met deze implementatie en ontving daarom een officiële ingebrekestelling vanuit Brussel. De richtlijnwijzigingen uit 2001 hadden namelijk vóór 1 januari 2004 verwerkt moeten zijn in de nationale wetgeving⁶. Dat deze datum in ons land en enkele andere lidstaten niet is gehaald, is verklaarbaar. De wijziging uit 2001 betreft de (op IAS 39 gebaseerde) verantwoording van (afgeleide) financiële instrumenten in de jaarrekening op basis van de waarde in het economisch verkeer. Medio 2002 ontstond er in Europa een forse discussie over IAS 39 die uiteindelijk tot op het hoogste politieke niveau is gevoerd. De Europese Raad van Ministers van Financiën (Ecofin) sprak in juli 2003 over deze kwestie. Lidstaten leken te wachten op de uitkomst van de discussie, uitmondend in een officieel advies van het Accounting Regulatory Committee (ARC) inzake IAS 39, alvorens tot implementatie van de IAS-39 richtlijn over te gaan⁷.

Ook de implementatiedatum van de richtlijnwijzigingen uit 2003, met aanpassingen (moderniserings) om de verschillen en tegenstrijdigheden tussen de Europese jaarrekeningrichtlijnen en IFRS weg te nemen (hierna: moderniseringsrichtlijn), is in ons land niet gehaald. Deze hadden op 1 januari 2005 moeten zijn geïmplementeerd in het BW⁸. Voor deze aanpassingen in het Nederlandse jaarrekeningsrecht werden al vanaf 2003 voorbereidingen getroffen. Althans, in mei 2003 verscheen er op de website van het ministerie van Justitie een 'Consultatiedocument inzake wetgeving rond toepassing van internationale

verslaggevingregels'. Aan (reacties op) dit consultatiedocument werd door de minister van Justitie gerefereerd in diens brief inzake 'Uitvoering EG-richtlijnen' uit maart 2004⁹. In deze brief werden de hoofdlijnen van het beleid en voornemens uiteengezet, waarbij een wetsvoorstel tot aanpassing van Boek 2 titel 9 BW werd aangekondigd. Op 7 september 2004 werd het daartoe dienende wetsvoorstel (29 737) aangeboden aan het parlement, op 15 maart 2005 werd dit met algemene stemmen aangenomen door de Tweede Kamer. De in dit wetsvoorstel opgenomen bepalingen gaan gelden voor jaarrekeningen en jaarverslagen die worden opgesteld over boekjaren die zijn aangevangen op of na 1 januari 2005¹⁰.

4 Hoofdpunten nieuwe wetgeving

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan de belangrijkste nieuwe bepalingen betrekking hebbend op de enkelvoudige jaarrekening. Andere bepalingen zoals over consolidatie en jaarverslag worden in paragraaf 5 behandeld. De reden waarom hieronder op sommige bepalingen niet nader wordt ingegaan, is dat de betekenis daarvan moet worden gezien in samenhang met het eveneens aan te passen Besluit waardering activa (hierna: Besluit). Dit gewijzigde Besluit is nog niet verschenen en onbekend is wanneer dit zal gebeuren, wellicht bij toezending aan het parlement (zogenaamde voorhangprocedure), anders na publicatie in het *Staatsblad*. Overigens is op het wetsvoorstel kritisch gereageerd, bijvoorbeeld in commentaarbrieven van de RJ en het NIVRA. Dit commentaar heeft gedeeltelijk geleid tot aanpassingen in het wetsvoorstel in nota's van wijziging, maar is grotendeels door de minister terzijde geschoven of weerlegd met de mededeling dat de bekritiseerde bepaling letterlijk is overgenomen uit de authentieke (Nederlandse) tekst van de EG-richtlijn of nog aan de orde zal komen in het gewijzigde Besluit.

4.1 Actuele waarde

Een kernbepaling van de nieuwe wet is dat activa en passiva kunnen worden gewaardeerd tegen actuele waarde (nieuw artikel 2:384 lid 1 BW). Ook bij bepaalde immateriële vaste activa, zoals kosten van intellectuele eigendomsrechten en licenties, wordt waardering tegen actuele waarde mogelijk (nieuw artikel 2:385 lid 4 BW). De toepassing van actuele waarde wordt niet beperkt tot bepaalde groepen van rechtspersonen, bijvoorbeeld rechtspersonen die IFRS toepassen, of tot de geconsolideerde jaarrekening. De term marktwaarde wordt in het BW vervangen

door actuele waarde. Bekritiseerd is (zie Beckman, 2004) dat hiermee het begrip actuele waarde wordt uitgerekt. In de EG-richtlijnen wordt het begrip fair value, vertaald als 'waarde in het economische verkeer' of 'reële waarde' (artikel 42bis respectievelijk 42septies vierde richtlijn), juist expliciet buiten de actuele-waardevarianten gehouden. Als gevolg van het uitbreiden van actuele waarde met reële waarde dient ook de regeling omtrent de herwaarderingsreserve te worden aangepast (zie paragraaf 4.5) en uitgebreid met de reserve 'reële waarde'. Waardering op actuele waarde wordt mogelijk maar niet verplicht, ook niet voor financiële instrumenten (zie paragraaf 4.4). Financiële instrumenten waarvan de actuele waarde niet op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld, bijvoorbeeld omdat liquide markt of waarderingmodellen- of technieken ontbreken, worden tegen kostprijs gewaardeerd. Naar verwachting zal het gewijzigde Besluit een verdere omschrijving en begrenzing van waardering op actuele waarde (met name van passiva) bevatten.

4.2 Vrijwillig gebruik IFRS

Een hoofdbepaling in de komende wetgeving is de mogelijkheid dat Nederlandse rechtspersonen vrijwillig kunnen kiezen voor het gebruik van internationale verslaggevingstandaarden (lees: IFRS) in de enkelvoudige en/of geconsolideerde jaarrekening. Het gaat hier om de vrijwillige keuze voor toepassing van Europees goedgekeurde IFRS. Omdat er een keuze ontstaat, dient een rechtspersoon in de toelichting te vermelden volgens welke standaarden de jaarrekening is opgesteld (nieuw artikel 362 lid 10 BW). Daarbij kan de vraag ontstaan of onder standaarden ook andere dan IFRS of de 'standaarden' van Boek 2 titel 9 BW zijn bedoeld. Uit de parlementaire behandeling blijkt dat dit (theoretisch) mogelijk is, omdat de wet (artikel 2:362 lid 1 BW) toestaat dat een rechtspersoon waarvan de internationale vertakking van de groep dit rechtvaardigt, normen (standaarden) kan hanteren die in het maatschappelijk verkeer in een van de andere lidstaten aanvaardbaar worden beschouwd en het vereiste wettelijke inzicht geven.

Een gevolg is dat op een rechtspersoon die de jaarrekening opstelt volgens IFRS onder andere niet meer de afdelingen 11 (vrijstellingen kleine en middelgrote rechtspersonen) en 13 (geconsolideerde jaarrekening) van toepassing zijn (nieuw artikel 2:362 lid 9 BW). Dit betekent dat op jaarrekeningen van kleine rechtspersonen die IFRS toepassen, accountantscontrole moet worden verricht en dat de consolidatievrijstelling voor kleine groepen (artikel 2:407 lid 2 BW) niet

meer kan worden benut. De situatie dat dan ook niet meer de groepsvrijstelling (artikel 2:403 BW) zou kunnen worden benut, leverde veel kritiek op en is later bij een nota van wijziging aangepast. Een beursgenoteerde vennootschap zal, als gevolg van de moderniseringsrichtlijn, geen gebruik meer kunnen maken van de vrijstellingen voor kleine en middelgrote rechtspersonen (nieuw artikel 398 lid 3 BW).

4.3 Voorzieningen

In de moderniseringsrichtlijn zijn de bepalingen over voorzieningen aangepast en overeenkomstig IAS 37 strikter omschreven. Voor niet-beursgenoteerde rechtspersonen blijven, mits de lidstaat deze opties overneemt, hetgeen gebeurt in ons land, de huidige (ruimere) mogelijkheden voor het treffen van voorzieningen bestaan. Uit de wet wordt de term risico's geschrapt omdat volgens de memorie van toelichting dit een onvoldoende afgebakende term is die niet langer als onderscheidend criterium kan dienen. Voorzieningen worden opgenomen tegen naar hun aard duidelijk omschreven verplichtingen die op balansdatum als waarschijnlijk of vaststaand worden beschouwd, maar waarvan niet bekend is in welke omvang of wanneer zij zullen ontstaan (nieuw artikel 2:374 lid 1 BW). De terminologie *zullen ontstaan* kan tot onduidelijkheden leiden; zij lijkt ongelukkig vertaald uit de Engelse tekst van de vierde richtlijn ('will arise'). Daarnaast kunnen, dat wil zeggen niet door IFRS-gebruikers, tevens voorzieningen worden opgenomen tegen uitgaven die in een volgend boekjaar zullen worden gedaan, voorzover het doen van die uitgaven mede zijn oorsprong vindt voor het einde van het boekjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van de lasten over een aantal boekjaren (egalisatievoorziening). Verder kunnen na afloop van het boekjaar, maar vóór het opmaken van de jaarrekening, bekend geworden voorzienbare verplichtingen en mogelijke verliezen (bedoeld is: waarschijnlijke verliezen) die hun oorsprong vinden in het boekjaar, in acht worden genomen (nieuw artikel 384 lid 2 BW).

4.4 Financiële instrumenten

Een belangrijk onderdeel van de nieuwe wet vormen de voorschriften voor de verwerking van financiële instrumenten, waarbij uitsluitend de verplichte en niet de facultatieve wijzigingen uit de IAS 39-richtlijn zijn overgenomen. Waardering van financiële instrumenten, zoals bijvoorbeeld aandelen, obligaties en leningen, tegen de actuele waarde wordt mogelijk

maar niet verplicht. Dit geldt ook voor *afgeleide* financiële instrumenten waarvan de waarde is afgeleid van een onderliggende prijs, zoals een grondstofprijs, een tarief of rentevoet. Vermoedelijk zal het Besluit waardering activa de financiële instrumenten waarvan de waarde onvoldoende betrouwbaar kan worden bepaald, uitzonderen van waardering op actuele waarde. Van financiële instrumenten gewaardeerd op actuele waarde die is bepaald met behulp van waarderingsmodellen en -technieken, dienen de daaraan ten grondslag liggende uitgangspunten te worden toegelicht. Van afgeleide financiële instrumenten gewaardeerd op actuele waarde moet per categorie informatie worden verstrekt over de omvang en de aard van de instrumenten en de relevante voorwaarden die op het bedrag, het tijdstip en de zekerheid van toekomstige kasstromen van invloed kunnen zijn (nieuw artikel 2:381a BW). Als afgeleide financiële instrumenten *niet* worden gewaardeerd op actuele waarde, dient (toch) in de toelichting informatie te worden verschaft over omvang, aard en actuele waarde, mits deze kan worden bepaald (nieuw artikel 2:381b BW).

Per categorie financiële instrumenten gewaardeerd tegen actuele waarde worden de waardeveranderingen vermeld die zijn opgenomen in de winsten-verliesrekening of herwaarderingsreserve of in mindering zijn gebracht op de vrije reserves. De waardeveranderingen van op actuele waarde gewaardeerde financiële instrumenten, andere beleggingen en agrarische voorraden waarvoor frequente marktnoteringen bestaan, kunnen onmiddellijk als resultaat tot uitdrukking worden gebracht (nieuw artikel 384 lid 7 BW). Dergelijke ongerealiseerde waardeveranderingen behoeven niet, maar kunnen wel, in een herwaarderingsreserve worden opgenomen. Van afgeleide financiële instrumenten die niet als hedge-instrument gelden, moet een waardewijziging altijd in het resultaat worden verwerkt; hiervan staat verwerking in het eigen vermogen niet open. Daarin wordt dus het realisatiebeginsel losgelaten. Wel worden ongerealiseerde waardeveranderingen van financiële instrumenten die dienen tot en effectief zijn als hedge, namelijk ter dekking van risico's inzake activa, activa in bestelling en andere nog niet op de balans opgenomen verplichtingen dan wel voorgenomen transacties, rechtstreeks ten gunste of ten laste van de herwaarderingsreserve gebracht, voorzover dat noodzakelijk is om te bereiken dat deze waardeveranderingen in dezelfde periode in het resultaat worden verwerkt als de waardeveranderingen die zij beogen af te dekken (nieuw artikel 2:384 lid 8 BW).

4.5 Wettelijke reserves

Met betrekking tot wettelijke reserves komen er enkele nieuwe bepalingen. Er dient een reserve omrekeningsverschillen te worden gevormd wegens omrekeningen, van het daarin geïnvesteerde vermogen en resultaat, uit de valuta van (buitenlandse) deelnemingen naar de valuta van de (deelnemende) rechtspersoon. Ook koersverschillen op leningen aangegaan ter dekking van valutarisico van buitenlandse deelnemingen komen in deze reserve. Indien de reserve omrekeningsverschillen een negatief saldo heeft, kunnen ter hoogte daarvan geen uitkeringen worden gedaan uit de vrije reserves. Bij de gehele of gedeeltelijke vervreemding van de deelneming vervalt de reserve (nieuw artikel 2:389 lid 8 BW). Verduidelijkt wordt dat de wettelijke reserve deelnemingen, gevormd met betrekking tot deelnemingen waarvan de positieve resultaten niet zijn uitgekeerd en waarvan de deelnemende rechtspersoon de dividenduitkering niet zonder beperkingen kan bewerkstelligen, alleen kan worden gevormd voor deelnemingen waarvan het cumulatief resultaat sedert eerste waardering positief is (nieuw artikel 2:389 lid 6 BW). In de herwaarderingsreserve worden opgenomen de waardevermeerderingen van op actuele waarde gewaardeerde activa, tenzij deze (bij frequente marktnoteringen; zie vorige paragraaf) ten gunste van het resultaat kunnen én worden gebracht. De herwaarderingsreserve wordt gevormd uit de vrije reserves of het resultaat en kan worden verminderd met latente belastingverplichtingen (nieuw artikel 2:390 lid 1 BW). Opmerkelijk is dat een herwaarderingsreserve verder (alleen) wordt verminderd als het desbetreffende actief wordt vervreemd, dus niet ten gevolge van afschrijving over de actuele waarde. Vanzelfsprekend wordt ook een waardevermindering van een tegen actuele waarde gewaardeerd activum, waarvan de herwaarderingsreserve voorafgaand is opgewaardeerd, ten laste van de herwaarderingsreserve gebracht (nieuw artikel 2:390 lid 3 BW).

5 Overige consequenties

Een belangrijke wijziging uit de moderniseringsrichtlijn betreft de in de geconsolideerde jaarrekening op te nemen maatschappijen. Er is deels aangesloten bij IFRS door consolidatie voor te schrijven van rechtspersonen waarop de rechtspersoon aan het hoofd van de groep (of groepsdeel) een overheersende invloed kan uitoefenen of de centrale leiding heeft (nieuw artikel 2:406 lid 1 BW). De consolidatiekring bestaat uit dochtermaatschappijen in de groep, groepsmaat-

schappijen en andere rechtspersonen waarop overheersende invloed kan worden uitgeoefend. Niet van belang is of de moedermaatschappij een aandeelbelang heeft, waarmee voorkomen wordt dat special purpose entities buiten de consolidatie blijven. Tevens is de consolidatie-uitsluiting voor een groepsmaatschappij met afwijkende bedrijfsactiviteiten vervallen.

5.1 Aparte geconsolideerde jaarrekening

Uit de IAS-Verordening volgt dat beursgenoteerde rechtspersonen, over boekjaar 2005, een geconsolideerde jaarrekening overeenkomstig IFRS moeten opstellen. Onze wetgever heeft de optie om Nederlandse beursfondsen eveneens te verplichten om in de enkelvoudige jaarrekening IFRS te gebruiken niet overgenomen. Wel kunnen zij vrijwillig voor IFRS opteren. In de brief van maart 2004 schreef de minister dat het in de rede ligt te verwachten dat niet veel ondernemingen animo zullen hebben om de geconsolideerde en de enkelvoudige jaarrekening volgens verschillende standaarden op te stellen¹¹. Dit ook omdat dan de band (eigen vermogen, resultaat) tussen beide wordt verbroken. Eerder had ondergetekende (Van Geffen, 2003) voorgesteld de band ook wettelijk te verbreken door uit te gaan van aparte jaarrekeningen en de geconsolideerde jaarrekening niet langer deel te laten uitmaken van de toelichting van de enkelvoudige, omdat deze traditionele Nederlandse band tussen de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening als gevolg van IFRS (IAS 27) toch zal verdwijnen (zie ook Van der Zanden, 2005). Deze redenering werd overgenomen in latere commentaarbrieven en uiteindelijk opgenomen in een (nota van) wijziging van wetsvoorstel 29 737. Doordat de koppeling wordt losgelaten is het niet langer bezwaarlijk dat voor de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening niet hetzelfde normenstelsel wordt gehanteerd. Hierdoor kan ook een afzonderlijke accountantsverklaring over de geconsolideerde jaarrekening worden verkregen die losstaat van de accountantsverklaring over de enkelvoudige jaarrekening (nieuw artikel 2:393 lid 5 BW). De wet verstaat straks onder jaarrekening: de enkelvoudige jaarrekening en (apart) de geconsolideerde jaarrekening (nieuw artikel 2:361 lid 1 BW). De geconsolideerde jaarrekening wordt niet meer opgenomen in de toelichting van de enkelvoudige, maar blijft wel onder het begrip jaarrekening vallen. Alle regelgeving die betrekking heeft op de jaarrekening blijft onveranderd ook op de geconsolideerde jaarrekening van toepassing. Er verandert niets in de procedure tot vaststelling van de jaarrekening, zodat het niet mogelijk is om een van de twee

jaarrekeningen wel vast te stellen en de ander niet. Wel worden de verschillen in eigen vermogen en resultaat volgens beide jaarrekeningen van de rechtspersoon in de toelichting bij de enkelvoudige jaarrekening vermeld (nieuw artikel 389 lid 10 BW).

Interessant is dat de mogelijkheid ontstaat om de activa en passiva in de enkelvoudige jaarrekening te waarderen volgens dezelfde uitgangspunten als waardering in de geconsolideerde jaarrekening heeft plaatsgevonden (nieuw artikel 2:362 lid 8 BW). Hiermee wordt bereikt dat het eigen vermogen, bepaald op basis van IFRS, als uitgangspunt mag worden gebruikt bij de waardering in de enkelvoudige jaarrekening die niet op basis van IFRS wordt opgemaakt. Indien bijvoorbeeld in de geconsolideerde jaarrekening IFRS wordt toegepast kan de impairmenttest de basis zijn voor de waardering van goodwill in de enkelvoudige jaarrekening (zie ook paragraaf 5.2). Overigens voldoet de enkelvoudige jaarrekening daarmee uiteraard (nog) niet aan IFRS, aangezien weliswaar (enkele) IFRS-waarderingsgrondslagen maar niet andere IFRS-voorschriften worden gevolgd. Er ontstaat de situatie dat er naast een geconsolideerde jaarrekening op basis van IFRS een enkelvoudige jaarrekening kan worden opgemaakt overeenkomstig de voorschriften van Boek 2 titel 9 BW waarbij (sommige) IFRS-waarderingsgrondslagen worden gebruikt. Het spreekt voor zich dat indien van de nieuwe wettelijke mogelijkheden gebruik wordt gemaakt, er sprake zal zijn van een stelselwijziging.

5.2 Goodwill

Een van de bepalingen uit het IAS-wetsvoorstel uit 2002 dat veel aandacht kreeg was het voorgestelde verbod om (mee)gekochte goodwill in een keer ten laste van het vermogen of het resultaat te brengen en de verplichting om goodwill te activeren en daarover stelselmatig af te schrijven. Dit voorstel werd enerzijds verwelkomd omdat het in lijn lag met de internationale praktijk en eerdere RJ-richtlijnen, anderzijds werd het bekritiseerd omdat het niet (langer) strookte met IFRS dat thans in plaats van afschrijving een (ten minste) jaarlijkse impairmenttest van goodwill voorschrijft (IFRS 3). In februari 2005 werd een amendement ingediend door VVD en CDA waarmee feitelijk werd voorgesteld om de wet niet aan te passen en de huidige mogelijkheden te handhaven. Volgens de indieners zou een verbod tot het (in een keer) afboeken van goodwill voor Nederlandse ondernemingen die niet IFRS toepassen onwenselijk zijn, omdat het 'voorzichtig en administratief minder belastend [is] dan activeren en afschrijven' en de 'vergelijkbaarheid

tussen niet-beursgenoteerde ondernemingen van minder belang is dan bij beursgenoteerde ondernemingen én dat vergelijkbaarheid tussen ondernemingen die zelfstandig groeien of ondernemingen die dat via overnames realiseren toch al niet aan de orde is.' De minister heeft tijdens de kamerbehandeling het amendement sterk ontraden, omdat handhaving van de mogelijkheid tot afboeken van goodwill van het vermogen of resultaat ons land internationaal in een uitzonderingspositie zou (blijven) plaatsen: 'als wij willen voorkomen dat Nederlandse ondernemingen op dit punt enige verdenking hebben en als wij het vertrouwen in de jaarrekeningen willen herstellen op dit gebied, dan is het onverstandig om deze regeling te behouden'¹². Ondanks het pleidooi van de minister is het amendement met algemene stemmen aangenomen, zodat Nederlandse ondernemingen die geen IFRS toepassen ook in de toekomst goodwill in één keer ten laste van het vermogen of resultaat kunnen brengen.

5.3 Jaarverslag

In de Europese richtlijnen zijn ook bepalingen met betrekking tot het jaarverslag gewijzigd. Ongewijzigd is dat het jaarverslag een getrouw beeld geeft van de toestand op de balansdatum, de ontwikkeling gedurende het boekjaar en de resultaten van de rechtspersoon en groepsmaatschappijen. Maar daarnaast worden in het jaarverslag, indien noodzakelijk voor een goed begrip van de ontwikkeling, resultaten of positie van de rechtspersoon, zowel financiële als niet-financiële prestatie-indicatoren, met inbegrip van milieu- en personeelsaangelegenheden, opgenomen. Alleen grote ondernemingen dienen aandacht te besteden aan deze niet-financiële prestatie-indicatoren met het karakter van maatschappelijke (of duurzaamheids)verslaggeving. Ten aanzien van het gebruik van financiële instrumenten vermeldt het jaarverslag de doelstellingen en het beleid inzake risicobeheer, waarbij aandacht wordt besteed aan de prijs-, krediet-, liquiditeits- en kasstroomrisico's. Verder dient het jaarverslag een beschrijving te geven van de voornaamste risico's en onzekerheden waarmee de rechtspersoon wordt geconfronteerd (nieuw artikel 2:391 lid 1 en 3 BW). Overigens zijn sinds eind 2004 Nederlandse NV's waarvan aandelen of certificaten zijn genoteerd aan een officiële (buitenlandse) effectenbeurs verplicht om in het jaarverslag mededeling te doen over de naleving van de Nederlandse corporate governance code (code Tabaksblat) opgenomen principes en best practice bepalingen gericht tot het bestuur en de raad van commissarissen¹³.

5.4 Controlerend accountant

De moderniseringsrichtlijn bevat specifieke voorschriften voor de inhoud van de accountantsverklaring, die letterlijk worden overgenomen in de wet (nieuw artikel 2:393 lid 5 BW). Het betreft verplichte elementen van de accountantsverklaring, zoals welke jaarrekening aan controle is onderworpen en welke wettelijke voorschriften hierop van toepassing zijn, beschrijving van de reikwijdte van het onderzoek en welke richtlijnen voor de accountantscontrole in acht zijn genomen. Vanzelfsprekend moet de controlerend accountant een oordeel geven of de jaarrekening het wettelijk vereiste inzicht geeft en voldoet aan de bij en krachtens wet gestelde regels. Daarnaast bevat de accountantsverklaring een verwijzing naar bepaalde zaken waarop de accountant in het bijzonder de aandacht vestigt. De accountantsverklaring wordt door de accountant ondertekend en van een dagtekening voorzien.

Verder bevat wetsvoorstel 29 737 ook een regeling omtrent het in de code Tabaksblad aanbevolen spreekrecht van de controlerend accountant op de aandeelhoudersvergadering van een NV (nieuw artikel 2:117 lid 5 BW). De externe accountant aan wie de controleopdracht is verleend, is bevoegd de algemene aandeelhoudersvergadering van een NV waar de vaststelling van de jaarrekening op de agenda staat bij te wonen en daarin het woord te voeren (zie Van Schaik, 2004). De accountant kan rechtstreeks door de aandeelhouders worden bevraagd omdat dit 'voortvloeit uit de omstandigheid dat de algemene vergadering de opdracht [tot controle van de jaarrekening, CvG] heeft verleend'¹⁴.

6 Conclusie

De wetswijziging werpt vragen op die niet alle hierboven aan de orde zijn gekomen. Er zal meer duidelijkheid ontstaan na de publicatie van het gewijzigde Besluit waardering activa. Uit diverse commentaren blijkt echter dat er niet alleen onduidelijkheid bestaat over toepassing van actuele waarde en de verwerkingswijze van waardeveranderingen in de herwaarderingsreserve. Ondanks ruime voorbereidingstijd en consultaties lijken betrokken ministeries moeite te hebben met het ontwikkelen van een visie op de doorwerking van internationale verslaggevingstandaarden in het jaarrekeningen- en (daarmee tevens in het) rechtspersonenrecht. Jaren geleden werd aangekondigd dat Nederlandse beursfondsen ook US GAAP zouden kunnen gaan gebruiken, maar later bleek dit toch niet te gebeuren. In persberichten werd

gemeld dat Nederlandse rechtspersonen vanaf boekjaar 2003 vrijwillig IFRS zouden kunnen gebruiken, dat werd niet gehaald en vooruitgeschoven naar boekjaar 2005. Het voornemen om Nederlandse financiële instellingen te verplichten om (geconsolideerd) IFRS te gebruiken werd vorig jaar herzien. Het eerder krachtig verdedigde voorschrift om te vermelden of RJ-richtlijnen zijn gevolgd werd plots geschrapt. De aangekondigde verplichting om goodwill te activeren en af te schrijven werd door het parlement weggestemd. Uiteraard kunnen beleidsvoornemens in de loop van een wetgevingsproces worden aangepast en ook het trachten te beïnvloeden van regelgeving (lobbyen) is een onderdeel van het democratische proces. Daarnaast kan de wetgever wegens voortschrijdend inzicht of feitelijke ontwikkelingen beleid aanpassen. De in voorgaande paragrafen genoemde argumenten voor beleidswijzigingen lijken soms echter te duiden op eenzijdige of gebrekkige materie kennis. ■

Literatuur

- Beckman, H., (2004), Wetsvoorstel uitvoering IAS-verordening, IAS 39-richtlijn en moderniseringsrichtlijn (jaarrekening en jaarverslag), in: *Ondernemingsrecht*, 2004/16, pp. 612-618.
- Geffen, C.J.A. van, (2003), IAS-wetsvoorstel zal (moeten) leiden tot het verbreken van de band tussen de enkelvoudige en geconsolideerde jaarrekening, in: *Ondernemingsrecht*, 2003/17, pp. 662-665.
- Helleman, J. van, (2005), Goedkeuring van IFRS voor toepassing in Europa, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 79, no. 7/8, pp. 326-333.
- Kamerstukken II 2001-02 t/m 2004-05, 28 220 nr. 1 t/m 15.
- Kamerstukken II 2004-05, 29 737 nr. 1 t/m 13 en kamerstukken I 2004-2005, 29 737, A.
- Schaik, F.D.J. van, (2004), De accountant in de aandeelhoudersvergadering. Vragen staat vrij?, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 78, no. 7/8, pp. 320-327.
- Zanden, P.M. van der, (2005), De enkelvoudige en de geconsolideerde jaarrekening – Na gelukkig huwelijk, een echtscheiding, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, jg. 79, no. 6, pp. 264-275.

Noten

- 1 Verordening EG nr. 2002/1606 d.d. 19 juli 2002, Pb EG L 243 van 11 september 2002.
- 2 De naam van de door de IASB (International Accounting Standards Board) na 2002 uitgebrachte nieuwe standaarden is IFRS (International Financial Reporting Standards), hoewel eerder uitgebrachte nog geldende standaarden IAS 'heten' wordt hierna de verzamelterm 'IFRS' gebruikt.
- 3 Kamerstukken II vergaderjaar 2003/04, 28 220, nr. 11.
- 4 Brief NIVRA aan minister Donner van Justitie d.d. 13 oktober 2004, alsmede brief van NIVRA\NOVAA aan de leden van de Vaste Commissie van Justitie d.d. 3 februari 2005 (bron: www.nivra.nl).
- 5 Op 28 november 2003 verscheen ter consultatie een conceptwets-

voorstel toezicht financiële verslaggeving op de website van het Ministerie van Financiën. Op het moment van schrijven (juni 2005) is nog geen wetsvoorstel aangeboden aan de Tweede Kamer.

- 6 Richtlijn 2001/65/EG van 27 september 2001 (Pb EG L 283/32 van 27 oktober 2001), artikel 4.
- 7 Het ARC (Accounting Regulatory Committee) is een politiek adviesorgaan, waarin alle lidstaten zitting hebben, dat de Europese Commissie adviseert over de goedkeuring van IFRS voor gebruik in Europa. Op 1 oktober 2004 adviseerde ARC om IAS 39 met uitzondering van enkele specifieke onderdelen ('carved out') goed te keuren. De Europese Commissie heeft dit advies overgenomen en in december 2004 is de 'carved out IAS-39' gepubliceerd als: Verordening EG nr. 2086/2004 d.d. 19 november 2004, Pb EG L 363 van 9/12/2004. Zie ook Van Helleman, 2005.
- 8 Richtlijn 2003/51/EG van 18 juni 2003 (Pb EG L 178 van 17 juli 2003), artikel 5.
- 9 Kamerstukken II 2003-04, 21 109 nr. 127.
- 10 Kamerstukken I 2004-05, 29 737 A, artikel III.
- 11 Kamerstukken II 2003-04, 21 109 nr. 127 p. 3.
- 12 Kamerstukken II 2004-05, 28 220 nr. 13.
- 13 Staatsblad 2004, 747, Besluit van 23 december 2004 tot vaststelling van nadere voorschriften omtrent de inhoud van het jaarverslag. Tevens Staatscourant nr. 250, 27 december 2004, Nederlandse corporate governance code.
- 14 Kamerstukken II 2004-05, 29 737, nr. 7, p. 25.